

Uzņēmēji vērtē banku “kapitālo remontu”

Lai arī lielākais vairums iedzīvotāju un uzņēmēju atbalsta finanšu sistēmas “kapitālo remontu”, tomēr pēdējā gada laikā aptaujātie saskārušies ar papildu prasībām un pat uzskata, ka sadarbība ar bankām pasliktinājusies

Teksts *Māris Kirsons*

To liecina sabiedriskās domas pētījums, ko veica Tīrgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS pēc Tiesību zinātņu pētniecības institūta iniciatīvas. Nenoliedzami, ka pēdējā gada laikā būtiskas pārmaiņas piedzīvojis finanšu sektors, un tādējādi tas izvirza augstākas prasības arī klientiem – gan uzņēmējiem, gan iedzīvotājiem. Pētījumu centra SKDS vadītājs Arnis Kaktiņš vērsa uzmanību uz datiem, kas rāda, ka 3% iedzīvotāju no tiem ir bijušas nopietnas neērtības, apgrūtinājumi, 12% ir bijušas sīkas neērtības, apgrūtinājumi, bet trešdaļa jeb 33% ar prasībām ir saskārušies – tās ir ievērojuši, taču nekādas īpašas grūtības nav radušās. 8% iedzīvotāju personīgi apgrūtinājumi nav skāruši, bet ar tiem ir saskārušies viņiem labi pazīstami cilvēki, savukārt 40% iedzīvotāju vispār nav pamanijuši šādas prasības. Bez tam aptaujas dati liecina, ka 67% uzņēmēju, kas bija jēmuši kreditu vai noslēguši līgumu par lizinga pakalpojumu izmantošanu, ir saskārušies ar augstākām prasībām (piemēram, pret ienākumiem, to avotiem, uzņēmuma bilanci, sadarbības partneriem), bet 48% aptaujāto uzskata, ka banku kreditēšanas noteikumi ir kļuvuši daudz stingrāki. 19% uzskata, ka nekas nav mainījies. Domājot par banku prasībām vai atteikumiem, ar ko uzņēmumi saskārušies pēdējā gada laikā, 23% uzņēmēju viņu uzņēmuma apkalpojošā banka ir pieprasījusi sniegt informāciju par sadarbības partneriem – gan pasūtītājiem (klientiem, partneriem), gan piegādātājiem. 16% uzņēmēju viņu uzņēmuma apkalpojošā banka ir pieprasījusi sniegt darījumu apstipri-

nošu dokumentāciju vai sniegt paskaidrojumus par veiktajām transakcijām. 4% banka ir atteikusi noteiktu darījumu veikšanu un 3% – atteikusi konta atvēršanu. Turpreti 69% uzņēmēju pēdējā gada laikā nav saskārušies ar minētajām prasībām vai atteikumiem no banku puses. A. Kaktiņš vērsa uzmanību uz jaunājumu uzņēmējiem, kuru kompānijas bija saskārušās ar apkalpojošās bankas pieprasījumu pēc darījumu apstiprinotās dokumentācijas vai pēc informācijas par sadarbības partneriem. Protī, 53% aptaujāto uzņēmēju uzskata, ka tas aizņem pārāk daudz laika un neļauj veltīt laiku ar biznesu saistītām nodarbēm, 51% – ka banku prasības ir pārspilētas un nepamatotas, bet 32% tās uzskata par personas brīvību ierobežojošām. Vienlaikus 39% norādi juši, ka banku prasības ir atbilstošas, jo bankām ir tiesības pārbaudīt, vai darījumi ir likumīgi.

Jānovērtē signāli

“Šim pētījumam jāpievērš uzmanība ne tikai akadēmiskajās aprindās, komercbankās, bet arī tā galvenajiem lietotājiem – valdībai, finanšu izlūkiem, banku uzraudzībām,” vērtē Fiskālās disciplīnas padomes priekšsēdētāja, profesore Inna Steinbuka. Viņas kā Fiskālās disciplīnas padomes priekšsēdētājas uzmanības fokusā ir tautsaimniecības izaugsme, kas rada nodokļu ienākumus valsts kasē. “Komercbankas ir tautsaimniecības asinsrites nodrošinātājas un vienlaikus arī izaugsmes veicinātājas, jo bez kredītiem nav iespējama ekonomiskā izaugsme,” tā I. Steinbuka. Viņa atgādināja, ka “kapitālajam remontam” ir gan pozitīvās, gan arī negatīvās puses. “Ja gribam

iegādāties telpas pēc kapitālā remonta, tad nereti tajās nekādas apdares nav un tajās dzīvot un strādāt bez to labiekārtosanas nav iespējams,” norādīja I. Steinbuka. Viņasprāt, pašlaik ir sava veida pārejas periods no pārspilētām prasībām uz saprātīgām. “Esmu saskārusies ne tikai ar iedzīvotāju, uzņēmēju, nevalstisko organizāciju vadītāju, bet pat ārvalstu vēstnieku stāstiem par lielajām grūtībām konta atvēršanai vai transakcijas veikšanai komercbankās Latvijā, un tas satrauc, vēl jo vairāk, ja uzņēmēji apsver iespēju atvērt kontu ārzemēs. Nākamais solis var būt uzņēmējdarbības pārcelšana uz citu valsti. Tas ir jāņem vērā finanšu sektora regulatoriem,” tā I. Steinbuka. Viņasprāt, pašlaik vissvarīgākais jautājums ir komunikācija par to, ko drīkst, nevis, ko nedrīkst darīt.

Komunikācijas trūkums

Bijušais tieslietu ministrs, bijušais Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors un zvērināts advokāts Gaidis Bērziņš aicināja pievērst uzmanību tam, ko sabiedrība saprot ar vārdiem “kapitālais remonts” finanšu sistēmā. Vai tā ir Finanšu kapitāla tirgus komisijas vadības nomaņa? Vai tā ir FKTK pievienošana Latvijas Bankai kaut kad nākotnē? Vai “kapitālais remonts” izpaužas kā dažādas banku prasības uzņēmējiem, un kas ir tas, ar ko tieši saskaras uzņēmēji un iedzīvotāji? “Manuprāt, trūkst skaidrojuma, ko ar “kapitālo remontu” finanšu sistēmā saprast un kāds ir tā mērķis,” tā G. Bērziņš. Viņš savu sacīto skaidro ar to, ka nodokļu administrācija rīko da-

žādus seminārus, kuros stāsta, kādas anketas par klientiem jāaizpilda un kādas būs sankcijas, ja tas netiks darīts. “Svarīgākais ir komunikācija ar klientu. Bankām nevajadzētu klientam sūtīt e-pastu, kurā pieprasīta iesniegt pamatojumu, kāpēc kādam viņš maksā (un otrādi – kāpēc kāds šim uzņēmumam maksā) naudu jau daudzus gadus. Tas rada neizpratni ne tikai par to, kāpēc pēkšni tagad kaut ko tādu prasa, bet arī, kas noticis. Vienkārši vajag izskaidrot, kāpēc šādu informāciju banka prasa,” stāsta G. Bērziņš. Viņš atzīst, ka jutīgākie ir tieši lielie darba devēji un vienlaiķus nodokļu maksātāji. “Ja šīs kategorijas uzņēmēji sāk domāt par kontu atvēšanu ārzemēs, tas nav labs signāls,” tā G. Bērziņš. Viņš uzskata, ka šie signāli ir jāuztver ļoti nopietni un jādomā par

attiecīgu rīcību. “Ja uzņēmumam tiek slēgts konts bankā, kura strādā Latvijā, tad kā var būt, ka Lietuvā (kas, tāpat kā Latvija, ir ES dalībvalsts) strādājošā bankā šīs pats uzņēmums var atvērt kontu un viiss ir kārtībā? Vai tad kaimiņvalstī ir citas prasības, vēl jo vairāk, ja visā ES ir vienādi nosacījumi? Ticamāka atbildē ir tā, ka Latvijā ir pārspilēta prasību piemērošana, turklāt noteiktas bargas sankcijas bankām, un tās vienkārši nevēlas lieki riskēt,” tā G. Bērziņš.

Reputācijas jautājums

“Pētījums rāda – cilvēki piekrit, ka ar netīru naudu ir jācīnās, kaut arī varbūt īsti nesaprot metodes,” secināja *Swedbank* valdes loceklis Juris Bogdanovs. Viņš norāda, ka viens no virzieniem ir komunikācija un skaidrošana, kā arī sa-

biedrības izglītošana, ko aktīvi dažādās auditorijās dara Finanšu nozares asociācija. “Nedaudz izbrīnija atzinums, ka bankas politiku vairāk nosaka nevis pasašas bankas, bet kādi citi, ka arī tieši banku akcionāriem, viņu pozīcijai (kādu risku bankai uzņemties) ir vislielākā loma,” tā J. Bogdanovs. Viņš uzsvēra, ka Skandināvijas banku gadījumā būtiskākais aspekts ir nevis iespējamās soda naudas, bet gan reputācijas zaudēšanas risks, jo viens miljons eiro soda naudā neesot nekas salidzinājumā ar pazaudēto reputāciju publiskā paziņojumā par iespējamu bankas iesaistīti naudas atmazgāšanā vai šaubīgos darījumos. “*Swedbank* kreditportfelis pērn ir pieaudzis par 5%, un tas ir apstākļos, kad valstī kopumā izsniegto kreditu apjomī krīt,” piemetināja J. Bogdanovs.

Uzņēmēju vērtējums par pieredzētajām banku prasībām

%

	Ražošana	Tirdzniecība	Būvniecība	Pakalpojumi
Tās aizņem pārāk daudz laika un nejauj veltīt to biznesam	31	52	82	54
Prasības ir pārspilētas un nepamatotas	44	53	51	52
Prasības ir personas brīvību ierobežojošas	34	23	33	35
Tās ir atbilstošas, jo bankām ir tiesības pārbaudit, vai darījumi ir likumīgi	37	47	41	35
Nevienam nepiekritu	4	6	1	4
Grūti pateikt	3	0	0	2

Uzņēmēju viedoklis par “kapitālo remontu” banku sektorā

Indekss

	1-9 darbinieki	10-49 darbinieki	50-249 darbinieki	250 un vairāk darbinieku
Sabiedrībai no tā nav nekāda labuma	19	30	16	-19
Tas ir dažu banku interesēs	12	8	-7	-7
Tas ir maksātnespējas administratoru interesēs	-6	-3	-20	-36
Sen bija laiks to darīt	27	29	28	41
Tas uzlabos Latvijas starptautisko reputāciju un veicinās ekonomisko attīstību	7	5	21	44

Uzņēmēju novērotās pēdējā gada izmaiņas banku klientu apkalpošanas kvalitātē un sadarbībā ar klientiem

%

	1-9 darbinieki	10-49 darbinieki	50-249 darbinieki	250 un vairāk darbinieku
Ievērojami uzlabojusies	3	3	1	0
Nedaudz uzlabojusies	11	9	10	18
Nedaudz pasliktinājusies	14	18	23	12
Ievērojami pasliktinājusies	6	9	7	10
Nav mainījusies	63	60	60	59
Grūti pateikt	3	2	0	2

Viņš norāda, ka bankai pietiek resursu, lai varētu kreditēt tos projektus, kuri atbilst bankas izvirzītajiem riska kritērijiem, taču jārēķinās ar nenoteiktību ārējos tirgos, kā rezultātā ir salīdzinoši zema vēlme investēt. "Būvnieku kontekstā ir jāņem vērā situācija, kad valsts iestāde nāk klajā ar pažīnojumu par iespējamu karteli, un bankām uz to bija jāreagē," tā J. Bogdanovs.

Pārspilējumu darvas karote

"Petijums būtibā atspoguļo to, ar ko saskaros savā ikdienas advokāta darbā," uzsvēra Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedras vadītājs, asociēts profesors, zvērināts advokāts Jānis Kārkliņš. Viņš savu sacīto pamato ar to, ka saskaras ar iedzīvotāju un uzņēmēju sašutumu par to, kas notiek finanšu sektorā. "Problēma ir komunikācijā, jo savulaik viss sākās ar *Fincenn* pažīnojumu par Ziemeļkoreju, Austrumu naudas pārskaitījumiem, uzsvars bija uz cīņu ar nelegālas naudas pārskaitījumiem, tagad, kad no Latvijas ir pagaisusi vairāk nekā 10 miljardi euro nerezidentu naudas, nekas nav beidzies, un paaugstinātās banku prasības izjūt pašmāju uzņēmēji, kuriem nav nekāda sakara ar Austrumu naudas pārskaitītājiem," tā J. Kārkliņš. Viņš norāda uz paradoksālo situāciju, ka uzņēmēji nebaidās no VID, bet gan no bankām, kuras, baidoties par iespējamajiem riskiem, cēsas vairākkārtīgi nodrošināties.

"Bankas būtibā ir nonākušas ķīlnieku lomā, jo, pat maksimāli nodrošinoties ar informāciju par klientu, kredītstādēm draud soda naudas miljonu apmērā, kaut arī tās izdarījušas maksimālo, ko spējušas," skaidro J. Kārkliņš. Viņaprāt, bankai ir uzlikta milzīga atbildība par ikvienu pārskaitījumu. "Ja kāds prettiesiski izmanto bankas infrastruktūru, tad bankai jāatbild par to. Tas ir tas pats, kā biroja ēkas īpašniekam uzlikt atbildību (par jebkuru telpu nomnieka vai apmeklētāja kādu noziegumu) par visu, kas notiek viņa mājā. Rezultātā mājas īpašnieks ikvienā telpā noliks apsargu, kurš vēros, ko katrs nomnieks un tā klienti dara," tā J. Kārkliņš.

Viņaprāt, ir logiski, ka bankas izvirza augstākas prasības, bet tās nesaprot ne cilvēki, ne arī uzņēmēji. "Nav iespējams izveidot ideālu ekonomiku, kurā nekad nebūs nekādu pārkāpumu, un, pat ja notiks brīnums un tādu izveidosim Latvijā, tad diemžēl šeit strādājošie uzņē-

mēji zaudēs konkurences cīņā ar ārvalstu konkurentiem, kuru mītnes zemēs analogi pasākumi (prasības) kā Latvija nebūs ieviesti," secināja J. Kārkliņš. Viņaprāt, pārspilējumu cēlonis ir valsts izvirzītās pārmērīgas prasības. Politiku un ierēžu rīcība Latvijas bankas no viena grāvja ir iedzinusi otrā grāvi, kā rezultātā bankieri nevēlas riskēt, tapt soditi un pat vienkāršā situācijā neiedziņās klienta darījumos, bet vienkārši palūdz meklēt citu banku un aizver šī klienta kontus. "Uz to, ka "kapitālajam remontam" ir arī nopietni, negatīvi blakusefekti, ir norādījis Starptautiskais Valūtas fonds (SVF). Pēdējā pārskatā par Latviju SVF ari skaidri ierakstījis - naudas atmazgāšanas risku mazināšana Latvijā notiek rupji, kā rezultātā tiek aizvērti arī banku konti godīgi strādājošiem uzņēmumiem," tā J. Kārkliņš. Viņaprāt, nav izvēlēta atbilstoša taktika, kā cīnities ar noziedzīgu naudu, tās atmazgāšanu, lai neiekļūtu pelēkajā sarakstā. "AML likums bankām ir devis ļoti lielas pilnvaras, proti, tām neiestājas juridiskā atbildība par darījuma attiecību izbeigšanu un par pieprasījumu pirms termiņa nokārtot saistības - par pašu noteiktās pieprasītās informācijas neiesniegšanu. Tādējādi bankas ir vienīgais komersants Latvijā, kam ir tiesības atkāpties no liguma, savu rīcību nepamatojot, un tām neiestājas civiltiesiskā atbildība," skaidro J. Kārkliņš. Viņaprāt, ja bankām šādas tiesības ir piešķirtas, tad jebkurš klients ir spiests apzināties: neiesniegšu informāciju (kaut arī pri-vātums ES tiek aizsargāts), un konts būs slēgts. "Sajūta ir tāda, ka bankām ir jāveic visu iedzīvotāju un uzņēmumu skrīnings - par viņu veiktajiem maksājumiem, ienākumu izcelsmi un par darījumu partneriem, līdz ar to ir jautājums par to, kas tad bankas būs nākotnē," tā J. Kārkliņš. Viņš pielauj divu līmeni bankas - vienas, kur atrodas cilvēku kontu, tās veiktu tikai iedzīvotāju maksājumus un nenodarbotos ar sarežģītu darījumu finansēšanu un kredītēšanu, savukārt otras nodarbotos ar sarežģīto darījumu apkalpošanu. "Tā kā valsts savu funkciju daļu - ja redzat kaut ko aizdomīgu (nesaprotamu), slēdziet ciet kontu vai, labākajā gadījumā, neveiciet pārskaitījumu, - uzliek uz banku pleciem, tad varbūt nākotnē attiecības starp klientu un banku jāveido kā starp valsti un pilsoni ar visu administratīvo aizsardzības principu ievērošanu, jo pretejā gadījumā ļoti vienkārši ir ierobežot

cilvēka tiesības bez jebkādas to aizsardzības iespējas," tā J. Kārkliņš. Viņš norāda, ka fiziskām personām (patērētājiem) ir tiesības uz pamatkontu, kuru atbilstoši ES nosacījumiem banka nevar aizvērt, taču tāda nav juridiskajām personām, un, uzņēmumam aizverot kontu, tas būtibā ir iznīcināts, savukārt valsts, visticamāk, pazaudē ne tikai nodokļu ieņēmumus, bet arī darbavietas.

"Uzņēmumam, kuram aizvēra kontu bankā Latvijā, atvēra kontu bankā Austrijā. Pēc mēneša šīs ārvalstu bankas valdes loceklis taujāja šīs kompānijas vadītājam, vai bankai nevajadzētu pieņemt darbā menedžeri, kurš zina latviešu valodu. Latvijas uzņēmējs bija pārsteigts par šādu jautājumu - piedāvājumu, turklāt banka šādu menedžeri klientam sagādāja," tā J. Kārkliņš.

Emociju vara

"Mirkļa emocijas, kaut arī tās ir sakāpinātas ar pēdējā laika prasībām," vērtē *SEB bankas* pārstāvis Renārs Viksna. Viņš savu sacīto pamato ar to, ka ik gadu ir klienti, ar kuriem tiek pārtrauktas attiecības, un iemesli ir dažādi. "Viens un tas pats klients var būt atraktīvs kredīta ņēmējs vienai bankai un pilnīgi neinteresants citai," norādīja R. Viksna. Viņš atgādināja, ka jārēķinās arī ar klientu migrācijas tendenci. "Situācija 99% gadījumu ir līdzīga kā basketbolā – spēletājs, kurš "uzsits" sodu, rāda, ka neko nav izdarījis, kaut arī labi apzinās, ko ir izdarījis," tā R. Viksna. Viņš aicināja parvērtēt situāciju, kurā cilvēka ienākumi ir tādi, kādi tie ir, bet viņa dzives līmenis un paradumi atbilst pavismā citam ienākumu apmēram. "Šajā gadījumā jautājums ir - no kurienes? Un tieši tas ir izraisījis paniku," tā R. Viksna.

Viņš uzsvēra - ja visi maksātu nodokļus, kā pienākas, tad valstij būtu daudz vairāk līdzekļu, ko atvēlēt sabiedrībai svarīgajām jomām. "Varbūt nevajag aizvērt kontu, bet par dīvainām situācijām ziņot VID, kam tad būtu jāizvērtē konkrētā situācija - no kurienes nauda. Tad nebūs tādas situācijas: kliente atnāk pie advokāta un taujā, ko darit, - pārdevusi dzīvokli, un kontā tiek ieskaitīta nauda, bet banka prasa, par kādu naudu iegādāts šis dzīvoklis 1997. gadā; tā kā nekādi tā laika dokumenti nav saglabāti, tad banka cilvēkam vienkārši slēdz kontu, kaut arī Apgabaltiesas spriedums saka, ka iedzīvotājiem ilgāk par pieciem gadiem nekādi dokumenti nav jāglabā, līdz ar to arī nevar tos prasīt," tā J. Kārkliņš. ■